

Prispevek k odstranjevanju ovir za boljše razumevanje med kristjani in muslimani

Vedno znova je slišati muslimane, kako spoštljivo govorijo o Isu, Merjeminem sinu, in razlagajo, da je ta Isa tisti Jezus, ki mu sledimo kristjani. Toda ko vprašamo, kdo je ta Isa in kaj je delal, hitro ugotovimo, da temu ni tako. V spisih in verovanjih imamo namreč opraviti s povsem različnima likoma in le dogma more trditi, da je Jezus evangelijev in krščanske vere Isa Korana in islamskih verovanj. Tako lahko Harun Yahya skladno z dogmo razlaga, kako se je vera, ki jo je prinesel Jezus, "nekoliko skvarila in oddaljila od izvirnika. Tudi Knjiga, ki jo je po razodetju dobil od Alaha, je tu le po imenu, njenega izvirnika pa ni. Krščanski viri so bili deležni raznih izkrivljanj in sprememb besedila. Danes zato ni mogoče iz njih dobiti resničnih podatkov o Isu. Edini vir, kjer je mogoče najti resnico in nesporna dejstva o Isu, je Koran, za katerega je Alah obljubil, da ga bo varoval do sodnega dne." (2003, 21-22.) Tam, kjer je religija edino obzorje in malodane edini vir vednosti, je takšno stališče samoumevno in prepričljivo. Kdo pa naj ima v takšnem svetu prav, če ne religija!? Zato je razumljivo, da je Koran za muslimana edini vir resnice o Isu.

1 ZGODOVINOPISJE O JEZUSU

Zelo drugače pa je, če živi človek v sekularni kulturi, utemeljeni na "naravnem" razumu, ki kritično in znanstveno obravnava vse, tudi religije, vključno z njihovo racionalnostjo. V takšnem okolju se resnica o Jezusu iz Nazareta ne napaja le iz krščanskih virov in v duhu apostolskega izročila in vere, marveč jo bistveno oblikuje in določa kritično-znanstveni razum. Njegovi izsledki zato še kako vplivajo na kristjane same, na njihovo dojemanje tako svojega Učitelja in njegovih naukov kakor Nove zaveze in drugih spisov,

ki govorijo o njem. Ne le za zgodovinarje, ampak tudi za kristjane ni Jezusova zgodovina nikoli dokončna tudi zato, ker zgodovinski izsledki niso nikoli dokončni, saj se lahko vedno pojavi še kaj novega. Tako so v zadnjih desetletjih temeljito spremenili vednost o Jezusu in njegovem času Mrtvomorski rokopisi, arheološke najdbe v Izraelu, relikvije ipd. Seveda se pri tem vernim zastavlja vprašanje: Kakšna je povezava med zgodovinopisnim Jezusom in Jezusom Kristusom njihove vere?

Zgodovinar Jean-Christian Petitfils, ki je oktobra objavil študijo *Zgodovinski Jezus* (2011), podaja sledeči odgovor na to vprašanje: "Med

njima ni nepredušno zaprtih sten, čeprav izhaja lik vstalega Kristusa iz dejanja vere. Zgodovinar si ne sme dovoliti, da bi stopil v to področje, ne glede na svoje osebno prepričanje. Sam ne morem trditi, da sta se čudeža kot pomnožitev kruha ali hoja po vodi, resnično in dejansko zgodila. Toda zgodovinar lahko in mora razložiti, zakaj sta imela ta dogodka izjemen pomen v spominu učencev in prvih generacij kristjanov. Pomnožitve kruha ni mogoče razlagati kot nekakšno vaško veselico, na kateri vsak potegne svojo malico iz malhe in jo bratsko deli s svojim sosedom. Če bi bilo tako, kako je potem mogoče, da je ta dogodek, ki je v štirih evangelijih omenjen šestkrat, tako zelo pomemben? Prav tako in še bolj velja enak razmislek za vstajenje, ki v svoji materialnosti uhaža zgodovinarju, je pa razlaga, ki so jo o njem dali sodobniki, odločilno zgodovinsko dejstvo. Če bi v zvezi z njim zavzeli pozitivistično ali scientistično stališče, bi obšli pričevanja, ki so bistvenega pomena, in bi zablokirali dogodke, ki so res skrivnosti, a evangeliji nimajo monopola nad takšnimi dogodki. Tako danes kakor nekoč se nam dogaja, da se znajdemo pred nepojasnjenimi in morda nerazložljivimi resničnostmi." (Petitfils in Theis 2011.) Kot vidimo, ima zgodovinar povsem nasprotno stališče od Haruna Yahyaja, ki dobro podučen v islamski znanosti odreka sleherno verodostojnost evangelijem. Prav tako nimajo zgodovinarji enakega pogleda na slednje kakor kristjani, jih pa s strokovnega vidika jemljejo resno, kot to pove zgodovinar antičnega judovstva in zgodnjega krščanstva André Paul: "Pri delanju Jezusove zgodovine bo torej zgodovinar uporabljal vire in ustrezne postopke. Štirje svetopisemski evangeliji bodo usposobljeni vodiči na njegovi poti, pri tem pa bo zamisel, ki jo ima o njih, določala njegovo pot. Ker je zgodovinar in ne ekseget, še manj teolog, jih bo obravnaval kot prave dokumente. Seveda pa se bo zavedal, da le-ti sodijo v prvi vrsti v literarno zvrst 'življenj po antično' in da so zato *literatura*, preden so *zgodovina*." (2001, 124.)

Kdor živi v zahodni civilizaciji, pa verjetno tudi drugod, se ne more več zlahka izogniti kritičnemu razumu, če hoče, da ga imajo

ljudje za resnega sogovornika, s katerim se je vredno pogovarjati in biti v dialogu. Jezus iz Nazareta, v katerega verujemo kristjani, je šel in še gre skozi rešeto te kritike. Zdajšnja predstava, ki jo ima zahodni kristjan o njem, je zato hkrati sad vere in znanstvenih dognanj o njem. Povsem drugače pa je s koranskim Isom, ki je bil v islamskem svetu te kritike in rešetanja obvarovan; a ne le on, marveč tudi Koran in sploh islamska verovanja. Ko se pogovarjamo zahodnjaki – kristjani in ljudje sekularnih nazorov – z muslimani, če naj bo dialog iskren, ne smemo prezreti, da je zahodno krščanstvo (vzhodno je živelo v drugačnih okoliščinah) šlo skozi več stoletij razumske kritike, zdaj pa stopa v post-kritično obdobje, ko je kritiki podvržena tudi kritika sama. Nasprotno, se islam – vzeto globalno, čeprav so tudi izjeme – s to kritiko šele začel soočati, in to ne brez težav. Kritika sproži namreč spremembo miselnosti, ki potegne za seboj spremembo načina življenja, kar spet spodbuja spreminjanje miselnosti ... in tako naprej. Ker so med krščanstvom in islamom vendarle pomembne sistemske razlike, se v zahodnih miselnih krogih zastavlja vprašanje, do kod seže sposobnost prilagajanja islama. Zgodovinar Felipe Fernandez-Armesto, ki sledi razvoju krščanstva in islama od začetka novega veka dalje, pravi: "Islam ne more biti po naravi tako prožen kakor krščanstvo, ker je zavestno in izrecno način življenja, ne pa vera. Njegovi predpisi, razen poročnih, so strožji, bolj izključujoči in zahtevnejši od krščanskih. Medtem ko so se nekateri posebej neprijazni vidiki danes nastajajoče globalne kulture – liberalni kapitalizem, potrošništvo, individualizem, permissivnost in feminizem – z manjšim ali večjim naporom spravili s krščanstvom, je videti, da je islam poln protiteles, ki si prizadevajo, da bi jih zavrgli." (2010, 320.)

Kolikor upoštevamo te zapletene okoliščine in stanje duha (vsaj) v zahodni civilizaciji, lahko dialog med kristjani in muslimani privede do večje jasnosti glede Jezusa in Isa, kar je – po mojem prepričanju – še kako pomembno za boljše medsebojno razumevanje. Iz nje

bo namreč sledilo spoznanje, da imajo oboji pravico do svojih predstav o teh dveh likih in da morajo to pravico drug drugemu tudi priznavati in zagotavljati, a ne le teoretično na priložnostnih srečanjih, marveč predvsem politično in pravno. Ne gre namreč prezreti, da so kristjani, kolikor jih še sploh ostalo v islamskem svetu, stalno na udaru ali množic ali zakonodaje ali obojega, ker verujejo v evangeljskega Jezusa. Pakistan, ki je s 174 milijoni muslimanov (11,1 % svetovne islamske populacije) druga največja islamska država na svetu, ima zakon o bogoskrunstvu. Po njem so obsojeni kristjani, ki upodabljajo Jezusa kot križanega, ker naj bi se kar dvakrat pregrešili proti islamu: prvič, ker je islamske preroke prepovedano upodabljati; drugič, ker zanikajo koransko resnico, da Isa ni bil križan. Leta 1998 je dr. John Joseph, škof v Faisalbadu, na sodišču protestno storil samomor, da bi tako dosegel osvoboditev katoličanov, ki so bili zaradi vere obsojeni na smrt. Caroline Fourest piše v *Le Monde*, da tudi v Alžiriji ni kaj bolje. "Učiteljica Habiba Kouider je bila leta 2008 aretirana, ker so pri njej našli Sveto pismo. Državni tožilec ji je ponudil trgovino: 'Če sprejmeš islam, bom tožbo umaknil, če pa v grehu vztrajaš, te bodo pokončale strele pravice.' Toda to ne ovira pakistanskih in alžirskih predstavnikov, da ne bi v OZN Svetu za človekove pravice delili lekcij o spoštovanju religij in grmeli proti laičnosti, posebno francoski, ki naj bi bila 'islamofobna'. Nadrealistično!" (2009). Primera teh dveh islamskih držav, ki skupaj štejeta okrog 210 milijonov muslimanov (!) in še zdaleč nista izjemi, kažeta, kako pereče, konkretno in življenjsko je vprašanje o Jezusu in Isu za kristjane v islamskih deželah in za razumevanje in sožitje drugod.

2 REINTERPRETACIJA, ASIMILACIJA IN LIKVIDACIJA PREDHODNIKA

Tiste verske skupnosti, ki izhajajo iz skupnih korenin, interpretirajo preteklost v luči lastne logike in svojega prav, zaradi katerih so se ločili od dotedanje skupne

skupnosti. Takšno predelano preteklost asimilirajo v svoje samorazumevanje in samopodobo in z njo utemeljujejo svojo ločitev, obstoj in upravičenost. Zgledov ne manjka. Budizem in džainizem sta se ločila od brahmanskega vedizma, ker naj bi bila za razliko od njega vsak zase edina prava pot, vedizem pa se je ob tem tudi sam reformiral in ga danes poznamo kot hinduizem. Zahodno krščanstvo je razbil Luter, ki je verjel, da se bo s tremi "samo": *sola fide, sola Scriptura, sola gratia* – samo z vero, samo Sveto pismo, samo milost vrnil k izvirnemu krščanstvu. Podvig se je končal po eni strani s cepitvijo njegovega gibanja na tisoče cerkva in sekt, ki se nadaljuje vse do danes, po drugi pa s prenovno Cerkve, ki jo je poskušal uničiti.

Krščanstvo samo se je ločilo od tempeljsko-bibličnega judovstva in se razglasilo za novi Izrael. Po letu 70, ko je vojskovođa Tit razdejal Jeruzalem, se je na pogorišču dotedanjega judovstva začelo oblikovati novo, ki je v 2. stol. po Kr. postavilo temelje rabinskega judovstva. To ni le na novo interpretiralo zapuščine tempeljsko-bibličnega judovstva, marveč se je oblikovalo tudi kot zavračanje krščanskih verovanj v Jezusa iz Nazareta kot božjega sina in Mesija. Če gre verjeti zgodovinarjem, potem v tistem času rabinci niso bili edini judje po veri, temveč so poleg njih še drugi, in sicer v tedanji Siriji in vzhodno od nje. Za razliko od rabincev so le-ti videli v Jezusu judovskega preroka in Mesija, ki bo prišel osvoboditi Jeruzalem in vzpostaviti novi Izrael. Ker gre za Jude po rodu, ki sledijo Nazarečanu, so jih zgodovinarji poimenovali judonazarejci, v Koranu pa se imenujejo *nasara* (El Hassan 1998). Kristjane, predvsem arabske, ki izpovedujejo vero v Sveto Trojico, označuje Koran za *mušrikun* – pridruževalce (Gallez 2005/I., 293; 2005/II., 247-258). *Nasari* so širili svoja verovanja med arabskimi plemeni in si med njimi pridobivali zaveznike v upanju, da bodo z njihovo pomočjo končno le zavzeli Jeruzalem. Toda v 7. stol., ko so Arabci prevzeli njihova verovanja in spise (Gallez 2005/II, 130), so se z njimi razšli in

jih tako ali drugače pokončali. Sledi tega so se ohranile v Koranu, Siri in drugi literaturi. Eden najbolj krutih množičnih umorov je doletel *nasare* v Medini, ko je Mohamed dal pomoriti vse moške iz njihovega plemena Banu Kurajza (po nekaterih virih 600-700, po drugih 800-900), žene in otroke pa prodati v suženjstvo (Rodinson 2005, 251). Med zgodovinarji in drugimi preučevalci islama je danes precejšnje soglasje, da se je na nazarejskem verovanju izoblikovalo verovanje, ki je sčasoma, z utrjevanjem arabskega imperija, dobilo ime islam (Gallez 2005, Blois 2007, Gnilić 2008, Küng 2009, Donner 2010).

Ko je govor o koreninah bližnjevzhodnih monoteizmov, je treba poleg notranje dediščine omeniti še zunanjo. Od Aleksandra Vélikega dalje je bilo namreč vzhodno Sredozemlje "močno pod vplivom grškega načina življenja in filozofije. (...) Pošteno je potemtakem povedati, da je bilo muslimansko osvajanje, ki ga je navdihnil arabsko govoreči prerok, izziv za prevlado in zmago nad prebivalstvom, ki je bilo v svojih višjih slojih v glavnem grško-rimsko kulturno usmerjeno. S povsem enakim izzivom so se soočali nekaj stoletij prej prvi kristjani, ki jih je navdihovalo življenje in smrt njihovega aramejsko govorečega mesija." (Bulliet 2004, 16.) Prav zaradi te skupne helenistične dediščine, ki je zaznamovala bližnjevzhodne monoteizme, je zgodovinar Richard Bulliet (2004) prepričan, da se zahodna civilizacija bolj upravičeno imenuje islamsko-krščanska kakor pa judovsko-krščanska. Pri tem ima v mislih samo sredozemsko krščanstvo in islam, ne pa tudi azijskega in podsaharskega.

Najsi govorimo o kulturah in civilizacijah ali o verstvih, vedno imamo opravka z živimi in spremenljivimi sistemi, ki živijo tako, da se hkrati zapirajo in odpirajo, zavračajo tuje in ga sprejemajo. Mešanje in recikliranje kulturnih in religijskih prvin je stalno dogajanje, kajti nihče ne začne iz nič, vsak je dedič in, če bo z zapuščino modro in ustvarjalno ravnal, bo tudi sam imel dediče, če ne, pa bo za njim ostala le mrtva kultura oz. verstvo. Z vidika

humanističnih in družboslovnih ved ne kultura ne religija v svoji konkretni zgodovinski obliki ne pade iz nebes. To stališče, zaradi katerega pač omenjene vede iščejo vzroke in korenine nastanka in delovanja kakšnega verstva v človeških danostih, ne odreka veljavnosti prepričanju, ki ga goji sleherno verstvo, da ono samo (in samo ono) prihaja iz onstranstva. To onostranstvo si vsako verstvo predstavlja po svoje: lahko so to predniki, duhovi ali bogovi, lahko pa Zadnja resničnost ali osebni Bog. So pa te vede koristne med drugim tudi zato, ker pokažejo, koliko ljudje dolgujemo drug drugemu in je zato vredno prisluhniti drug drugemu, če hočemo, da bomo vsi skupaj kaj več in naši odnosi bolj kakovostni. Zaradi tega menim, da mora pošten in perspektiven dialog med verstvi vključevati tudi dognanja teh ved. V katoliški teologiji je to vsaj od 2. vatikanskega koncila dalje splošna praksa, med muslimani pa že srečamo takšne mislece, kot je antropolog Malek Chebel. Ta namreč v svojem drugem predlogu za "razsvetljenski islam" pravi, da je treba "uveljaviti superiornost razuma nad sleherno drugo obliko misli ali verovanja" (2004, 29-36).

3 KORANSKO POJMOVANJE PREROŠTVA

V jedru koranske doktrine je nauk o prerokih, ki naj bi to isto doktrino oznanjali med različnimi ljudstvi v časih pred Mohamedom. Beseda poslanec – *rasul* se v Koranu pojavi 235-krat, prerok – *nabi* pa 54-krat. Po tradicionalni teoriji naj bi doktrina o preroštvu nastala v drugem delu meškega obdobja, ko je bilo treba Mohamedovo delovanje razložiti in nekam umestiti. Po njej arabski prerok zapečati in sklene verigo 25 prerokov, ki se je začela z Adamom (v Koranu 25-krat). V Koranu ni ničesar, kar bi bilo podobno življenjepisu teh prerokov. "Toda sleherni od njih je v svojem preroškem obnašanju izjemno oseben. V Koranu ni zgodovine človeštva (ki bi se razvijala), ampak so številne

pripovedi, ki izpostavljajo velike like posebnih Poslancev. Vsak od njih postane model religijske drže, ki ne obarva le njegovega sporočila, marveč tudi način, kako ga je treba posredovati in kako ga mora že sam živeti. Peterica med njimi, ki se imenuje 'Poslanci, obdarjeni s stanovitnostjo', prevladuje." (Gardet 2002, 70-71.). Ti so: Nuh (omenjen v Koranu 33-krat), Ibrahim (69-krat), Musa (pomenljivo, da kar 136-krat), Isa (25-krat; Ibn Maryam 25. krat; al-Masih 11-krat; skupaj: 61-krat) in Mohamed (presenetljivo: le štirikrat in enkrat kot Ahmad). Vsenavzočnost Muse/Mojzesa v Koranu nakazuje judonazarejski izvor Korana (Platti 2000, 85-126; Gallez 2005/II, 345).

Po Koranu naj bi bilo kar 20 od 25 prerokov bibličnih, se pravi skupnih judovstvu, krščanstvu in islamu. Ker je sporočilo prerokov kljub različnim okoliščinam, v katerih so delovali, enako, naj bo ustno ali pisano, je dovolj, če poznamo le zadnjega. "In tako Evangelij prekliche Toro, Koran pa Evangelij. Preklic je razumljen kot *confirmatur* in osvetlitev bistvenega. Zato zadnje Oznaniilo, Koran, povzame in ponovi vsa druga. Da bi razumeli vsa druga sporočila, povsem zadošča, da beremo in premišljujemo Koran." (Gardet 2002, 70.) Podobno, kakor je Jezus Kristus za kristjane razlagalni ključ za dotedanje judovstvo in sploh vso zgodovino človeštva, je tudi Koran ključnega pomena za razumevanje vsega, tudi svojih predhodnikov. Čeprav gre v obeh primerih za načelo: *zadnji ima vedno prav*, se slednje vendarle različno uporablja. Krščanstvo priznava namreč soodvisnost dveh zavez, zato sv. Avguštin lahko reče, da "se Nova zaveza v Stari skriva, Stara pa v Novi odkriva". To pomeni, da so "bile knjige stare zaveze v celoti sprejete v evangelijsko oznanilo in dobivajo ter razkrivajo polnost svojega pomena v novi zavezi, ki jo starozavezne s svoje strani osvetljujejo in razlagajo" (BR 16). Medtem ko krščanstvo ohranja judovske svete spise, pa v Koranu ne bomo našli ne hebrejske ne krščanske Biblije, pač pa nauk, da so svete knjige drugih ljudstev vsebovale enako sporočilo, kakor je v Koranu, a so jih judje in kristjani popačili. Tako sta

njihovi Bibliji le lažna ponaredka izvirnikov, ki sta se izgubila.

Čeprav krščanstvo judovstva ne prekliche, marveč ga reinterpretira, predela in asimilira, se rabinsko judovstvo, ki se je začelo formirati v drugem stol. po Kr., s takšno predelavo biblično-tempeljskega judovstva ne strinja in jo ima tako rekoč za sovražni prevzem. Razumljivo, kajti za edinega pravega in legitimnega dediča predhodnega judovstva ima sebe. Veliki filozof prejšnjega stoletja Emmanuel Lévinas je glede tega jasen in odločen: "Intimno smo prepričani, da je Izrael vodilo mojesovstvo, ki ga je rabinstvo nadaljevalo in razlagalo avtonomno in še bolj veličastno. Intimno smo prepričani, da ima krščanstvo neki drugi navdih. Vsa ta intimna prepričanja bi lahko hranili zase, če se ne bi krščanski teologi že dva tisoč let predstavljali kot uresničitelji, izpolnitelji in dopolnitelji judovstva. Naša simpatija do krščanstva je nedotaknjena, toda ostaja prijateljska in bratska. Ne more pa postati očetovska. Ne moremo priznati otroka, ki ni naš. Mi, ki smo živi in zdravi, protestiramo proti krščanskim zahtevam po zapuščini, proti njegovi neučakanosti dediča." (1963, 148-149.)

Lévinasov protest je danes povsem razumljiv, sprejemljiv in upravičen in vsaj katoličani z njim resno računamo. Še več, sam sem prepričan, da ima splošno veljavo in ga je treba upoštevati v odnosih med vsemi verstvi oz. njihovimi pripadniki, če hočemo, da bo dialog potekal med enakovrednimi sogovorci, ne pa med poraženci s smetišča zgodovine oz. božjega smetnjaka na eni strani in zmagovalci zgodovine ali "božjimi izvoljenci" na drugi. Vsi, "ki smo živi in zdravi", če ponovim za Lévinasom, ne glede na prepričanje, upravičeno protestiramo proti temu, da nas kdorkoli obravnava kot odpisane, rajne in si kot zapuščino lasti, kar je naše. Naj si pomagam s prispodobno. Nogomet, rokomet in košarka so igre z žogo. Strinjali se bomo, da bi se nogometaš osmešil, če bi trdil, da drugi dve igri nista pravi, ker igrajo z roko in ne z nogo; prav tako bi debelo gledali košarkarja, če bi

razglasil, da sta druga dva v zmoti, ker igrata na gol in ne na koš. Tudi se ne da asimilirati teh iger v kako od njih, ker bi potem pač nastalo nekaj novega, ne pa izboljšanje kake od njih, še manj bi bilo sprejemljivo, da bi zadnja od njih preklicala svoji predhodnici.

Sam zato menim, da je treba obravnavati religije kot sisteme in, če jih že primerjamo med seboj, jih smemo primerjati le sistemsko. Takšna primerjava je večplastna, kar pomeni najprej, da primerjamo sistem s sistemom. Ko pa primerjamo njihove sestavine, jih ne smemo iztrgati iz njihovega sistemskega konteksta, logike tega sistema, in od funkcije, ki jo v njem opravljajo. To npr. v zvezi s preroštvom pomeni, da ima le-to v vsakem od religijskih sistemov, ki ga poznajo, drugačen pomen in vlogo, čeprav imajo morda enaka imena. Islamski preroki Nuh, Ibrahim, Musa, Isa in Mohamed imajo drugačno vlogo in pomen kakor krščanski liki Noeta, Abrahama, Mojzesa in Jezusa, pa tudi drugačnega kakor Noe, Abraham in Mojzes v judovstvu. Sleherni od teh likov je v drugem sistemu in drugačni igri, zato ne moremo kar vseh skupaj vreči v en koš, kakor da npr. številka 5 pomeni isto vlogo in nalogo v nogometu, rokometu in košarki. Enolončnica nič ne prispeva k jasnosti in razumevanju, marveč zmedo in nerazumevanje le še veča. V tem smislu pritrujem filozofu Hasanu v odličnem romanu *Pesmi divjih ptic*: "Prava znanost ne dela mej nejasnih! Prava znanost jih pokaže v njihovi ostrini, jasnosti, odločnosti!" (Karić 2009, 74.)

4 KORANSKI ISA VS. KRŠČANSKEMU JEZUSU

Prvine, iz katerih je moč sestaviti Isov ciklus ali zgodbo (Gardet 2002, 72; Platti 2000, 126), se v glavnem nahajajo v surah 19, 21 in 3. Isa je 25-krat označen kot *Ibn Maryam* – *Merjemin sin* in kot *al-Masih* – *Mesija* 11-krat, a to slednje le v medinskih stihih. Meški stih, še zlasti 19. sura *Merjem*, vsebujejo vse bistvene prvine Isove zgodbe, ki jih povzemajo in obenem dopolnjujejo medinski stih, npr. v

tretji suri *Ali Imran* – *Imranova družina*. Vrsta poznih medinskih stihov, ki polemizirajo s krščansko kristologijo, ne sodi v Isovo zgodbo. Nekaj te polemične osti je sicer tudi že v tistih meških stihih, ki po eni strani zavračajo verovanje, da je Bog rodil otroka – verovanje, ki ga Koran pripisuje kristjanom, po drugi pa se spotikajo nad razprtijami med kristjani zaradi različnih pogledov na Jezusa Kristusa.

Zanimivo je, da je npr. Malek Chebel, zgovornik razsvetljeskega islama in prevajalec Korana v francoščino, prepričan, da koranski Isa povsem ustreza krščanskemu Jezusu. "Kristusovo sporočilo je večinoma *ne varietur*, nespremenjeno, v svetem tekstu muslimanov. (...) Ker je Jezus prejel maziljenje, je Mesija (al Masih), po grško Hristos, Kristus. Ta pomen se nahaja v številnih surah in stihih: 2,87.253; 3,45; 4,157.171-172; 9,30-31. Zaradi tega je on tisti, ki naznanja prihod preroka, Ahmada po imenu (61,6), se pravi Mohameda." (2007, 103.) Sam menim, da pač ne bi imeli dveh različnih ver – krščanstva in islama – če bi Chebel imel prav. Toda razlike med Jezusom Kristusom krščanske vere, kakor ga izpovedujemo kristjani v apostolskem izročilu in v duhu velike ekumenskega koncila, in prerokom, ki ga slika Koran pod imenom *al-Masih Isa ibn Maryam*, so prevelike, da bi mogli ta dva lika združiti v eno. Poglejmo!

Prerok Isa ima med preroki poseben položaj, je sin Merjeme. ki je sestra Haruna (ta naj bi bil biblijski Aron, Mojzesov brat!). Isa je bil spočet deviško z neposrednim božjim posegom in je bil potemtakem ustvarjen enako kakor Adam: "Za Alaha je Isa kakor Adam, ki ga je ustvaril iz prahu, potem pa mu je rekel: 'Bodi', in je bil." (3,29.) Ko je Merjem v mukah rojevala pod palmo, si je želela umreti, a jo je novorojenec ohrabil in potolažil (19, 24-26). Zgodba o Isu se vrti okrog njegovega otroštva, ko je s čudeži (*mudžiza*) razkazoval svojo moč. Takoj po rojstvu je zavrnil dvomljivce, ko je v nekakšni teološko-metafizični katezezi razložil, kdo je njegova mati in kdo on sam v razmerju do Boga (19, 30-36). S čudeži vseh vrst je dvomljivcem dokazoval, da je res božji poslanec. Tako je npr.

iz gline delal ptiče in dihnil vanje, da so poleteli (5, 110). Da bi pregnal dvome, je celo priklical iz nebes obloženo mizo. Takoj za tem čudežem je Alah dejal Isu, Merjemini sinu: "Ali si torej ti rekel ljudem: Tako mene kakor moja mater imejte za dve božanstvi poleg Alaha? – Slava tebi, je odvrnil Isa, nimam pravice, da bi govoril neutemeljene reči. Če bi kaj takega rekel, bi ti vedel. Ti veš, kaj je v moji duši, jaz pa ne vem, kaj je v tvoji. Ti si tisti, ki pozna, česar ni mogoče spoznati." (5, 116.)

Pripovedi o Isovih čudežih v Koranu nimajo para v evangelijih in se od njih razlikujejo tako vsebinsko kot po duhu, funkciji in pomenu. "Medtem ko so vsi Jezusovi čudeži v evangelijih čudeži ljubezni, (...) so čudeži, ki jih podaja Koran, izključno čudeži moči. Isovi čudeži ne pomenijo ničesar drugega kakor moč in prav v tem se kaže razlika v perspektivi, v katero je postavljen Jezus v enem ali drugem tekstu. Poleg tega je treba upoštevati še eno protislovje, ki to razliko potrjuje. V zvezi z obloženo mizo so ljudje rekli Isu, da bodo verovali vanj, če stori takšen čudež. Ravno nasprotno pa v evangelijih beremo, kako Jezus vsakokrat zavrne čudež, ko ga hočejo kot nekakšen dokaz, še zlasti kot dokaz, da bi verovali vanj ... Jezus prav tega noče. On enostavno je in pri njem gre zatorej za osebni odnos ne pa za nekakšno čudodelništvo." (Jacques Ellul 2004, 76-77.) Čeprav so že omenjene razlike med Isom in Jezusom ogromne, jih druge še presegajo. Nedvomno je največja razlika tista, ki zadeva Isov oz. Jezusov konec.

Mogočni in močni Alahov poslanec Isa pač ne more končati svojega življenja bedno in nemočno na križu. In res, na križ niso pribili Isa, marveč nekoga drugega, čeprav se je Judom zdelo, da križajo prav Isa. Zgodila se je skrivnostna zamenjava, ko je moral izgubiti glavo neki nepomemben revež, da bi velepomemben prerok rešil svojo. Po islamskem izročilu naj bi bil namesto Isa križan Simon iz Cirene. Nikjer ni razlika med Isom in Jezusom očitnejša kakor ravno tu. Evangelijski Jezus umre na križu iz ljubezni do ljudi in prav na križu se za kristjane razodene božja ljubezen

do konca. Zato smrt nima zadnje besede, marveč se tretji dan po njeni zmagi izkaže, da je slavila prezgodaj, ker jo z Jezusovim vstajenjem premaga življenje. 40 dni kasneje je Vstali odšel v nebesa in po desetih dneh poslal svojega Duha, da nadaljuje njegovo delo. Ta Duh ni za kristjane noben Ahmad, marveč Duh božje odrešujoče ljubezni, ki se je dokončno razodela v Jezusu in odtlej v njegovem imenu deluje med ljudmi. Za razliko od Maleka Chebela pride Jacques Ellul, enakovredna avtoriteta v humanističnih in družbenih vedah, do povsem nasprotnega sklepa glede koranskega Isa in krščanskega Jezusa. "Po takšnem nesmislu (glede križanja) lahko človek reče, kar hoče, o Jezusovi navzočnosti v Koranu in o spoštovanju, ki ga uživa med muslimani, vse to ni vredno nič. V nasprotju s pogosto trditvijo je zato treba skleniti, da islam ni krščanska herezija, ampak je odločno nekrščanska religija in v protislovju med njima ni nobene skupne točke. Ko islam preučujemo v luči Biblije, ni več noben problem za krščansko vero." (2004, 78.) Da gre res za dve zelo različni oz. samostojni in neodvisni religiji, kaže nastajanje *ume*, tj. islamske skupnosti, in njene vizije Boga.

Ker naj bi po tradicionalni pripovedi islamsko enoboštvo v Meki nastajalo v neizprosnem boju proti mnogoboštvu, ni bilo nobene možnosti, da bi sprejelo krščansko predstavo o božjem sinovstvu kakega od prerokov. Koranski Bog ne prenese nobenega družabnika, nobene bližine kakega bitja (23,59). Vendar pa so v tem obdobju enobožci Mohamedovi naravni zavezniki, zato so stih, ki jih tedaj dobiva od Alaha, naklonjeni združevanju monoteizmov pod skupnim Bogom. V Medini so bila razmerja moči povsem drugačna. Prerok je bil na čelu politično-verske stranke, pravi Maxime Rodinson, ki je bila "po svoji naravi in svojem izvoru 'totalitarna' in si je pridobila neodvisno oboroženo bojno silo, istočasno pa tudi posebno državno blagajno. Hkrati je izločila vse sestavine, ki jih ni bilo mogoče sprejeti, in utišala notranjo opozicijo." (2005, 255.) Med njegovimi političnimi

nasprotniki so bili tudi vplivni medinski judje, zato ne preseneča, da pride v tem času ne le do fizičnega pregona in pomora judov, marveč tudi do teološke ločitve od judovskih in krščanskih verovanj. "Prekinitvev z Judi in s kristjani je bila zdaj dokončna. Mohamed je bil do skrajnosti popustljiv do njih. Na začetku ni želel drugega, kakor da ga poleg drugih svojih prerokov, ob Mojzesu ali Jezusu, priznajo kot preroka, ki ga je Alah posebej določil, da vodi Arabce monoteistični resnici naproti. Toda zavrnilo so ga tako eni kakor drugi, odbili so ga s svojim izključevalnim načinom. "Rekli so: V raj bodo prišli le tisti, ki so Judje ali kristjani. To je torej njihovo upanje! Reci: Predložite svoje dokaze, če govorite resnico! Ne! Tisti, ki se bo podrejal Alahu, tisti, ki bo opravljal dobra dela, bo prejel nagrado pri Gospodu!" (Koran 2, 105-106.) Zdaj pa je bilo tega konec. Vsak naj ima svojo vero in svojo skupnost. Abraham ni bil niti Jud niti kristjan, in vendar je bil pravi prerok, eni in drugi so ga priznavali. Enako se je zdaj zgodilo z Mohamedom, naj ga torej priznajo! A oni so ga trmasto odklanjali. Poleg tega so bili precej veliki grešniki. Niso živeli po predpisih, ki jim jih je poslal Alah po Mojzesu in po Jezusu v Tori in v evangelijih. Tem predpisom so dodali nove stvari, ki so si jih sami izmislili. Oni, ki jim je bila dana ta izredna milost, da so bili že zdavnaj poklicani k enoboštvu, so smrtno grešili, ko so zakrivali največji zločin: enako kakor meški mnogobožci so Alahu prisojali sinove in žene. Judje so trdili, da je bil Ozajr (Ezra) božji sin, isto so kristjani govorili o Jezusu." (Rodinson 2005, 280-281.)

Naj končam te misli o Isu in Jezusu prav s tema imenoma samima, kajti razlika med likoma, ki jo označujeta, se začne že pri njiju. Arabski kristjani imenujejo namreč Jezusa *Jasu*. Ta beseda je prevzeta iz hebrejske in aramejske besede *Ješu*, ki je pomanjševalnica od *Jehošu*, slovenski Jozue, in pomeni 'Gospod rešuje'. Zakaj se potemtakem Jezus v Koranu in islamu imenuje *Isa* in ne *Jasu*, kar bi bilo logično? Arabski koren besede *Isa* je negotov, pravi Maurice Gloton v svojem monumentalnem slovarju koranskega jezika (2002, 571, beseda

1070). Etimološko je izraz *Isa* blizu semitski besedi *Isau*, ki je v hebrejščini *Esau*, v aramejski sirščini pa *Isu*. To je biblično ime Ezava, ki v Koranu ni omenjen, medtem ko njegov brat Jakob je (*Jakub*; 19,49). Tako je to ime na razpolago za kakšno drugo uporabo. V času nastajanja Korana so Judi nazarejci, s katerimi se je Mohamed ogromno ukvarjal, označevali kristjane z imenom *Isa*. Zato ni brez osnove misel, da je bil izraz *Isa* bolj priročen za poimevanje Jezusa kakor pa *Jasu*, ki so ga uporabljali arabski kristjani. Ta sprememba v ničemer ne vpliva na koransko predstavo o *Isu*, gotovo pa tudi ta imenska razlika dodatno poudarja, kako drugačen je *Isa* od krščanske predstave o *Jasu*, Jezusu (Gallez 2005; Jourdan 2008).

SKLEP: "ČE VERUJEMO V BOGA, NE POMENI, DA POZABLJAMO NASE"

Med muslimani ni enotne in za vse obvezujoče avtoritete, kakor je npr. papeštvo v katolištvu. Ko Enes Karić razmišlja o evropskem islamu, ki prav tako nima skupnega predstavništva in o njem ne razmišlja, meni, da je to "tragedija že samo po sebi" (2004, 29). To omenjam zaradi tega, ker se zavedam, kako mi lahko sleherni musliman, pa ne le on, reče, da islam ne vidi razmerja med Jezusom in Isom tako, kakor sem ga prikazal. Prav zaradi tega se nisem skliceval na tega ali onega avtorja in njegov pogled na *Isa* in Jezusa, marveč sem se omejil zgolj na lik koranskega *Isa*, ki je preverljiv v tekstu.

Kljub temu pa bom za konec navedel Ahmeda Dževdeta Pašo, ker najdemo njegovo delo *Po poti sune* v bošnjaškem jeziku na svetovnem spletu. Ni mi znano, kolikšen je njegov vpliv na bošnjaške muslimane, dejstvo je, da nekaj pomeni vsaj tistim, ki so ga prevedli. "Vsi kristjani so mnogobožci, malikovalci (*mušrici*) in so nižji od judov. V večnem življenju (*ahiret*) bodo veliko mučeni, ker ne verjamejo v Mohameda in kršijo Alahovo božanstvenost (*Uluhiyyet*): verujejo v Sveto Trojico. Verjamejo, da sta *Isa* in njegova mati Merjem bogova, in ju obožujejo. Vsi so

mnogobožci, malikovalci, jedo tudi truplo. Judje pa ne verjamejo zgolj v dva glasnika vere (*pejgambera*). Vedo, da je Alah eden in ne jedo trupla. (...) Tisti, ki pravijo, da je Isa pejgamber, se imenujejo privrženci knjige (*Ehl-i-kitab*). Danes ni kristjanov *Ehl-i-kitab*. Ker ne verujejo v Mohameda, so vsi neverniki (*kafiri – od tod znameniti čefurji!*). Judje mislijo, da sledijo Musu." (2010.). Sic!

Ta in podobna verovanja so legitimna in ni razloga, da ne bi bila tudi legalna. Sam ne mislim, da je namen dialoga, da jih spremeni, ni pa nujno slabo, če je to njegov stranski učinek. Najpomembneje se mi zdi nekaj drugega, in sicer to, da bi medreligijski dialog vodil k temu, da ljudje različnih ver in never prepustimo "zadnji resničnosti" – naj je to Bog ali bogovi, Brahman ali Nič, energije ali vibracije ipd. – naj ona presodi, kam kdo sodi na onem svetu. Ljudje teh ali onih ver oz. never pa si prizadevamo, da ne bi drug drugemu kot posamezniki in kot skupnosti delali pekla, če si že ne moremo nebes. Odgovor filozofa Hasana hadžiju Rizvanu, ki mu je očital, da je v hudbi - pridigi omenil Boga le štirikrat, velja po mojem vernikom in nevernikom vseh vrst, saj imamo vsi za seboj osebne in kolektivne Lepante. "Ne vem, ali je *hutba* potrebna Bogu! Vem pa, da je potrebna nam, poraženim ljudem. Na Lepantu nismo propadli, ker bi v džamijah molčali o Bogu. Propadli smo, ker smo molčali o ljudeh. Ali ne propadajo naše vasi, bratje? Propadajo! Zakaj v džamijah molčimo o tem? Ali niso razprtije razdelile naše soseske? So. Mar bomo s kričanjem o Bogu in vreščanjem o večnosti pozdravili boleznijo skupnosti? Ali ne bežijo naši borci iz prvih vrst? Bežijo! Zakaj? Ker so lačni! Ali ne bomo v džamijah govorili o tistih, ki so hrano poskrili? Bratje moji, če verujemo v Boga, ne pomeni, da pozabljamo nase." (Karić 2009, 59-60.)

VIRA

BR. Dogmatična konstitucija o Božjem razodetju. V: *Koncilski odloki*. 1980. Ljubljana: Nadškofjski ordinariat Ljubljana.

Le Coran. Nouvelle traduction de Malek Chebel. 2009. Paris: Fayard.

LITERATURA

Ahmed Dževdet Paša. *Po poti sune*. http://www.praviput.com/knjige/sunni_path/3.html (Pridobljeno 10.06.2010).

Blois de, François. 2007. *Islam in its Arabian context*. <http://www.orientalistics.com/news.php?item.26.1> (Pridobljeno 11.05.2010).

Bulliet, Richard. 2004. *The Case for Islamo-Christian Civilization*. New York: Columbia University Press.

Chebel, Malek. 2004. *Manifeste pour un islam des Lumières. 27 propositions pour réformer l'islam*. Paris: Hachette.

- 2007. *Allah, le prophète, le Coran: l'islam expliqué*. Paris: Perrin.

Donner, Fred McGraw. 2010. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. New York: Belknap Press.

El Hassan bin Talal. 1998. *Christianity in the Arab World*. London: SCM Press.

Ellul, Jacques. 2004. *Islam et judéo-christianisme*. Paris: PUF.

Fernandez-Armesto, Felipe. 2010. 1492. *The Year Our World Began*. London: Bloomsbury.

Fourest, Caroline. 2009. *Chrétiens et "blasphème" au Pakistan*. V: *Le Monde*, 27.02.09.

Gallez, Eduard-Marie. 2005/I. *Le messie et son prophète. Aux origines de l'islam. De Qumaran à Muhammad*. Paris: Ed. de Paris.

- 2005/II. *Le messie et son prophète. Aux origines de l'islam. De Muhammad des Califes au Muhammad de l'histoire*. Paris: Ed. de Paris.

Gardet, Louis. 2002. *L'Islam, religion et communauté*. Paris: DDB.

Gloton, Maurice. 2002. *Une approche du Coran par la grammaire et la langue*. Beirut: Albouraq.

Gnilka, Joachim. 2008. *Qui sont les chrétiens du Coran?* Paris: Cerf.

Jourdan, François. 2008. *Dieu des chrétiens, Dieu des musulmans. Des repères pour comprendre*. Paris: L'œuvre.

Karić, Enes. 2004. *Essays on our European never-never land*. Sarajevo: OKO.

- 2009. *Pjesme divljih ptica*. Sarajevo: Tugra.

Küng, Hans. 2009. *Islam. Past, Present and Future*. Oxford: One World.

Levinas, Emmanuel. 1963. *Difficile liberté*. Paris: Seuil.

O'Leary, S. Joseph. 1994. *La vérité chrétienne à l'âge du pluralisme religieux*. Paris: Cerf.

Paul, André. 2001. *Jésus Christ, la rupture. Essai sur la naissance du christianisme*. Paris: Bayard.

Petitfils, Jean-Christian. 2011. *Le Jésus de l'histoire*. Paris: Fayard.

Petitfils, Jean-Christian in Theis, Laurent. 2011. *Jean-Christian Petitfils, biographe du Christ*. V: *Le Point*, 29.09. http://www.lepoint.fr/grands-entretiens/jean-christian-petitfils-biographe-du-christ-29-09-2011-1380403_326.php (Pridobljeno 09.10.2011).

Platti, Emilio. 2000. *Islam ... étrange?: Au-delà des apparences, au cœur de l'acte d'islam, acte de foi*. Paris: Cerf.

Yahya, Harun. 2003. *Isa će doći*. Sarajevo: Bosančica.